This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

R a s p r a v e

OD ČINA VJERE DO (U)ČINJENJA VJERE: DJELOTVORNOST VJERE U HRVATSKOM DRUŠTVU NAKON DRUGOGA VATIKANSKOG SABORA[1]

Darko Rapić

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu
darkorapic7@gmail.com

UDK 272-4(497.5)"196/202"
https://doi.org/10.34075/cs.61.3.1
Pregledni rad
Rad zaprimljen 12/2025.

Sažetak

Ovaj rad analizira koncept djelotvorne vjere kao prijelaza od „čina vjere" — osobnog, intelektualnog vjerovanja – prema „u-činjenju vjere", tj. njezinoj stvarnoj manifestaciji kroz ljubav, solidarnost i odgovornost prema bližnjemu. U prvom dijelu nudi se sinteza biblijske teologije vjere: od Staroga zavjeta (Abraham, proroci, Zakon) do Novoga zavjeta (Isus Krist, apostol Pavao, Jakov), gdje se jasno pokazuje da vjera nije puko prihvaćanje, nego egzistencijalni odgovor koji vodi u djelo. U drugom dijelu razmatra se kako je Drugi vatikanski sabor obnovio shvaćanje vjere kao kolektivnog poziva – ne više samo privatne pripadnosti, nego javnog poslanja laika, Crkve i svakog vjernika. Treći dio analizira konkretne uvjete u kojima se vjera u Hrvatskoj od 1965. do danas kroz razdoblja komunizma, Domovinskog rata i tranzicije manifestirala (ili često nije manifestirala) u stvarnim djelima. Primjeri institucionalnoga karitativnog rada, volonterskih inicijativa i katoličkoga kulturnog angažmana pokazuju da je u mnogim slučajevima vjera bila živa i aktivna. Ipak, ograničenja političkog režima, društvene tranzicije i rastućeg individualizma ukazuju na rizike od „vjere bez djela". Zaključuje se da je upravo djelotvorna vjera – vjera koja se u-činjuje – kriterij vjerodostojnosti Crkve u suvremenom druš-

[1] Pojam (u)činjenja vjere u ovom radu ne označava pojedinačne religiozne čine, nego teološki proces u kojem se vjera, shvaćena kao čin osobnog pristanka uz objavljenu istinu, potvrđuje i ostvaruje kroz društveno djelotvorno djelovanje. Time se (u)činjenje vjere razumije kao preduvjet i konkretizacija njezine djelotvornosti.

tvu: ona se ne dokazuje brojem deklariranih vjernika, nego konkretnim djelima ljubavi, solidarnosti i zauzimanja za opće dobro.

Ključne riječi: *djelotvorna vjera, Drugi vatikanski sabor, laici, Katolička Crkva u Hrvatskoj, karitativno djelovanje, socijalni nauk Crkve*

Uvod

Tema ovoga rada proizlazi iz središnjeg pitanja teološkog života: vjere – ne samo u smislu vjeroispovijesti, nego u smislu njezine vjerodostojnosti, odnosno vjere kao stvarnosti koja se živi i ostvaruje u svijetu. Vjera je središnji čin kršćanske egzistencije[2], ali istodobno i poziv na djelovanje u svijetu. Nije tek puko prihvaćanje istine, nego pokret srca i volje koji čovjeka usmjerava prema djelovanju u ljubavi.[3] Apostol Jakov nas podsjeća: „Vjera bez djela mrtva je" (Jak 2,26), a Pavao u Poslanici Galaćanima dodaje: „Vjera ljubavlju djelotvorna" (Gal 5,6). Ti biblijski iskazi sadrže čitavu dinamiku kršćanskog života – prijelaz od vjerovanja prema svjedočenju, od čina vjere prema njezinu u-činjenju. Čin vjere, dakle, ne može ostati samo intelektualni pristanak, nego mora postati čin ljubavi.[4] Vjera se mora učiniti djelom – postati živa, autentična praksa koja je utjelovljena i djelotvorna u ljubavi.[5] U tom se smislu može govoriti o putu od čina vjere prema u-činjenju vjere, odnosno o vjeri koja se ostvaruje u životu, u Crkvi i u društvu.

U ovom radu – kao i u naslovu rada – razlikuje se, ali i namjerno povezuje pojam čina vjere s pojmom (u)činjenja vjere. Dok čin vjere u teološkom smislu označava osobni pristanak razuma i volje uz objavljenu istinu, (u)činjenje vjere u ovom se radu razumijeva kao proces u kojem se vjera ostvaruje i potvrđuje kroz djelovanje u povijesnim i društvenim okolnostima. Pritom se pojam (u)činjenja ne koristi kao opis pojedinačnih religioznih praksi, nego kao teološka kategorija koja označava prijelaz od unutarnjeg akta vjere prema njezinoj djelotvornoj, društveno relevantnoj dimenziji. U tom smislu, djelotvornost vjere pretpostavlja njezino (u)činjenje, dok se (u)činjenje vjere razumijeva kao konkretni oblik njezine povijesne vidljivosti.

---

2 Usp. Benedikt XVI., *Deus caritas est*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 1 (u nastavku: *DCE*).

3 Usp. J. Ratzinger/Benedikt XVI., *O smislu kršćanskog života. Tri adventske propovijedi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 50-51.

4 Usp. Joseph Xavier, Walking in the Presence of God: 'Faith' According to Pope Francis, *Vidyajyoti Journal of Theological Reflection*, 81 (2017.) 6, 420.

5 Usp. Vojko Devetak, Egzistencijalnost kršćanske poruke, *Crkva u svijetu*, 10 (1975.) 3, 229.

Cilj ovoga rada jest istražiti kako se vjera, kao čin i kao djelovanje, konkretno ostvaruje u hrvatskom društvu nakon Drugoga vatikanskog sabora kroz različite oblike svjedočenja, angažmana i ljubavi prema bližnjemu. Polazeći od biblijsko-teološkog razumijevanja vjere kao "ljubavlju djelotvorne" (Gal 5,6) te od koncilskog nauka o javnoj i društvenoj dimenziji vjere, središnje istraživačko pitanje ovoga rada glasi: U kojoj mjeri hrvatsko iskustvo od 1965. do danas predstavlja autentičnu recepciju koncilskog shvaćanja djelotvorne vjere te može li se djelotvornost vjere smatrati kriterijem vjerodostojnosti Crkve u suvremenom hrvatskom društvu?

Metodološki, rad se temelji na integriranoj teološkoj metodologiji koja objedinjuje biblijsko-hermeneutički, normativno-dogmatski i povijesno-socijalni pristup. Prvo, primjenjuje se biblijsko-teološka hermeneutika, polazeći od jedinstva Objave i dinamike između vjere i djela u Starom i Novom zavjetu. Analiza ključnih biblijskih tekstova ne služi samo deskriptivnom prikazu, nego normativnom utemeljenju teze o djelotvornoj vjeri kao konstitutivnoj dimenziji kršćanske egzistencije. Drugo, koristi se metoda analize magisterijalnih dokumenata, osobito dokumenata Drugoga vatikanskog sabora, pri čemu se primjenjuje recepcijska hermeneutika. Sabor se promatra ne samo kao povijesni događaj, nego kao trajni teološki kriterij za razumijevanje odnosa vjere i društvene odgovornosti. Treće, rad uključuje elemente povijesno-socijalne teologije kroz analizu triju ključnih razdoblja hrvatske novije povijesti (komunističko razdoblje, Domovinski rat, tranzicija i suvremenost). U svakom od njih vjera je bila prisutna, ali na različite načine – kao tiho svjedočanstvo, kao snaga otpora ili kao poziv na društvenu odgovornost i izgradnju zajedničkog dobra. Rad nema ambiciju provesti empirijsko istraživanje, nego se usredotočuje na teološko-kritičku interpretaciju vidljivih oblika djelovanja Crkve i laika, s ciljem oblikovanja konceptualnog modela djelotvorne vjere u hrvatskom kontekstu.

1. Teološko-biblijski temelj djelotvorne vjere

Biblija obiluje tekstovima koji otkrivaju dubinu i dinamiku djelotvorne vjere. Ipak, u ovom ćemo se dijelu usredotočiti na one biblijske naglaske koji najjasnije prikazuju vjeru kao životni odgovor čovjeka na Božju inicijativu.[6] U biblijskoj perspektivi vjera se ne pri-

[6] Osim onih biblijskih tekstova koje navodimo u nastavku ovog rada, ovdje možemo izdvojiti sljedeće reference: Iz 58, 3-10; Prop 12, 13; Am 5, 21-24; Ps 15, 1-2; Lk 6, 46; Iv 14, 15; Tit 1, 16. 2, 14. 3, 8; 1 Iv 3, 17-18; 1 Pet 2, 12, itd.

kazuje prvenstveno kao intelektualni pristanak uz istinu, nego kao egzistencijalni odgovor čovjeka na Božju inicijativu. Vjera je temeljni čin čovjekova povjerenja u Boga (usp. Heb 11), ali i izraz njegove otvorenosti prema transcendenciji.[7] Ona nadilazi puku religijsku pripadnost i postaje temelj odnosa, dijaloga i saveza između Boga i čovjeka. U tom smislu, vjera nije samo spoznaja, nego i egzistencijalni stav, dinamika odnosa koji se rađa iz Božje inicijative i čovjekova slobodnog odgovora. Taj odgovor obuhvaća cjelovitost ljudske osobe – razum, volju i djelovanje – i izražava se u poslušnosti vjere. Ona je, kako ističe *Dei Verbum*, poslušnost kojom se čovjek slobodno predaje Bogu iskazujući mu potpun posluh uma i volje Bogu objavitelju.[8]

Papa Benedikt XVI. u enciklici *Deus Caritas Est* naglašava da je „vjera susret s događajem, s Osobom koja životu daje novi horizont i odlučujući smjer".[9] Time se vjera otkriva kao dinamična stvarnost koja uvijek traži utjelovljenje u djelovanju i ljubavi. U tom se svjetlu biblijsko razumijevanje vjere ne iscrpljuje u unutarnjem činu povjerenja Bogu, nego se potvrđuje u njezinu *(u)činjenju*, odnosno u djelovanju koje proizlazi iz vjere i čini je povijesno vidljivom i djelotvornom.

1.1. Djelotvorna vjera u Starom zavjetu

Cjelovitost vjere kao poslušnosti Bogu osobito dolazi do izražaja u likovima Staroga zavjeta, gdje se vjera očituje u konkretnim činima povjerenja, poslušnosti i vjernosti. Među njima se osobito ističe Abraham, čiji će život postati arhetip djelotvorne vjere u Božji plan. U starozavjetnom kontekstu vjera Izraela očitovala se u vjernosti Savezu i poslušnosti Božjoj volji (usp. Izl 19-24).[10] Abraham, praotac vjere, vjeruje Bogu do te mjere da je spreman napustiti svoju zemlju i otići u nepoznato (Post 12,1–9) te žrtvovati vlastitog sina (Post 22,1–19). Njegova vjera nije plod ljudske sigurnosti, nego slo-

---

7 Usp. Ivan Stengl, Vjera kao hod temeljnog povjerenja. Bitnost primarnih iskustava za razvoj religioznosti, *Služba Božja*, 53 (2013.) 1, 76-77.

8 Usp. Drugi Vatikanski koncil, Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 5.

9 *DCE*, 1.

10 Usp. Božo Lujić, Abraham unutar „oblaka svjedoka" vjere (Heb 11,8-19), *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 3, 740-742; Lawrence Boadt, *Reading the Old Testament: An Introduction*, Paulist Press, New York, 2012., 146. Također vidi: Peter F. Ellis, *The Men and the Message of the Old Testament*, The Liturgical Press, 1976, 24-25; William D. Barrick, Inter-covenantal Truth and Relevance: Leviticus 26 and the Biblical Covenants, *The Master's Seminary Journal*, 21 (2010.) 1, 88-96.

bodni odgovor na Božji poziv koji traži napuštanje vlastitih sigurnosti i povjerenje u Božji plan. Zato je njegova vjera „uračunata u pravednost“ (Post 15,6), što u biblijskom smislu ne znači tek prihvaćanje dogme, nego povjerenje koje se izražava u djelu (usp. Rim 4, 1-5; Heb 11, 17-19, Jak 2, 21-23).[11]

Ako je Abraham primjer osobnog povjerenja i poslušnosti (usp. Post 15, 6), onda se za Mojsija može reći da je model oslobađajuće i društveno preobražavajuće vjere.[12] Njegova ga je vjera potaknula na konkretan, egzistencijalni čin otpora protiv faraona i izvođenje naroda iz ropstva (usp. Izl 3, 1-12; 14, 13-31; 19-20; Heb 11, 24-27). Kroz Zakon, koji je dar vjere na Sinaju, Mojsije je uspostavio društveni poredak utemeljen na Božjoj pravdi, čime se vjera iz duhovne sfere pretvorila u temelj političke i socijalne etike Izraela.[13] Međutim, dinamika starozavjetne vjere ne zaustavlja se na Abrahamu i Mojsiju. U Davidu poprima oblik vjere koja se ne boji slabosti, nego traži obraćenje (usp. 2 Sam 12, 1-15; Ps 23. 51); u prorocima pak prerasta u poziv na pravednost i milosrđe (usp. Iz 1, 16-17; Am 5, 21-24; Mih 6, 6-8; Jer 31, 31-34). Jobova postojanost u patnji (usp. Job 1, 20-22; 2, 9-10; 19, 25-27; Jak 5, 10-11) te vjera Rute (usp. Rut 1, 16-17. 2-4) ili Estere (usp. Est 4, 14-16; 7, 1-10) u konkretnim životnim okolnostima pokazuju da vjera nikada nije apstraktna ideja, nego konkretan čin povjerenja i odgovornosti.[14]

Starozavjetno shvaćanje vjere kao djelovanja, dakle, obuhvaća i širi kontekst Saveza između Boga i Izraela. Vjera se izražava kroz poslušnost, ljubav i pravednost, što jasno pokazuje Ponovljeni zakon: „Dakle, Izraele, što od tebe traži Jahve, Bog tvoj? Samo to da se bojiš Jahve, Boga svoga; da po svim putovima njegovim hodiš;

---

[11] Usp. Freddy Manurung i Alvyn Cesarianto Hendriks, Covenant and Salvation in the Old Testament: Examining the role of covenants in the Old Testament as mechanisms for salvation, considering the Abrahamic, Mosaic, and Davidic covenants, *Jurnal Koinonia*, 16 (2024.) 2, 6.
Detaljnije o Abrahamovom opravdanju vjerom i odnosu prema „djelima Zakona“ vidi: Marijan Vugdelija, Svjedočanstvo pisma za Abrahamovo opravdanje vjerom (Rim 4,1-25), *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 3, 633-694.

[12] Usp. Božo Odobašić, Misterij Boga objave na Sinaju. Ispovijest vjere u događajima knjige Izraela, V*rhbosnensia*, 17 (2013.) 2, 278-280.

[13] Usp. Dapot Damanik, Ondrasi Gea, Rudi Ranto Siallagan, Rinawati Sitepu i Rosmina Berutu, Moses and the Commands of God: The Role of Obedience to God's Commandments and Their Implications for the God's People, *Didache Jurnal Teologi dan Pendidikan Kristiani*, 4 (2022) 1, 41-43; Peter T. Vogt, Social Justice and the Vision od Deuteronomy, *Journal of the Evangelical Theologocal Society*, 51 (2008.) 1, 35-39.

[14] Usp. Papa Franjo, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., 6.

da ga ljubiš i služiš Jahvi, Bogu svome, svim srcem svojim i svom dušom svojom; da držiš Jahvine zapovijedi i njegove zakone što ti ih danas za tvoje dobro dajem." (Pnz 10,12–13). Taj odlomak otkriva da strahopoštovanje i ljubav prema Bogu nisu pasivni osjećaji, već se očituju u držanju zapovijedi – dakle, u djelima.[15] Tako se već u zakonskoj tradiciji vjera povezuje s etikom i djelovanjem: ljubav prema Bogu očituje se u vjernosti njegovim zapovijedima, a ljubav prema bližnjemu u pravednosti i milosrđu.

Kroz povijest izraelskog naroda proroci su često preuzimali ulogu tumača vjere koja se mora očitovati u pravednosti. Oni su oštro kritizirali licemjerje onih koji su pobožni u hramu, a nepravedni u svakodnevnom životu, čime su utvrdili princip da je socijalna pravda test autentičnosti vjere. Primjerice, prorok Izaija naglašava da Bogu nije dovoljan samo obred ili deklarativna vjera, već zahtijeva djela pravde i milosrđa: „Operite se, očistite! Uklonite mi s očiju djela opaka, prestanite zlo činiti! Učite se dobrim djelima: pravdi težite, ugnjetenom pritecite u pomoć, siroti pomozite do pravde, za udovu se zauzmite!" (Iz 1, 16-17). Isti proročki duh progovara i u riječima proroka Miheja: „Objavljeno ti je, čovječe, što je dobro, što Jahve traži od tebe: samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi" (Mih 6, 8). Proroci Amos i Jeremija dodatno produbljuju razumijevanje vjere kao djelovanja u pravednosti i solidarnosti. Amos oštro progovara protiv socijalne nepravde i religijskog formalizma, ističući da Bogu nisu ugodna izvanjska bogoslužja ako nisu praćena pravednošću: „Pravda nek' poteče kao voda i pravica k'o bujica silna" (Am 5,24). On oštro kritizira bogate koji „prodaju pravednika za srebro i nevoljnika za sandale" (Am 2,6), čime jasno utvrđuje da je socijalna pravda test autentičnosti vjere. Njegova proročka riječ jasno povezuje vjeru s etičkim djelovanjem u društvu, pozivajući na odgovornost prema siromašnima i obespravljenima.[16] Slično tome, Jeremija osuđuje vjerski formalizam onih koji se uzaludno tješe riječima 'Hram Gospodnji!' dok u praksi čine teške društvene nepravde (usp. Jr 7, 4-6). No, Jeremija dalje govori o vjeri koja se obnavlja iznutra, iz srca, u duhu novoga Saveza (usp. Jr 31,31–34). U njegovu nauku vjera postaje unutarnja snaga koja preobražava čovjeka i zajednicu, ukazujući da istinska

[15] Usp. Miljenko Odrljin, Ljubav prema Bogu kao prva zapovijed u Bibliji, *Služba Božja*, 56 (2016.) 2-4, 128.

[16] Usp. Alphonso Groenewald, 'But let justice roll down like waters, and righteousness like an ever-flowing stream' (Am 5:24). Social justice versus cult criticism in Amos (5:21–24) and Isaiah (1:10–20): A trauma perspective, *HTS Teologiese Studies*, 75 (2019.) 3.

vjernost Bogu nužno uključuje obnovu odnosa prema drugima i stvarnosti.[17]

Navedeni proročki tekstovi izražavaju srž biblijskog shvaćanja djelatne vjere: ona je istodobno religiozna i etička, osobna i društvena. Vjera se ne iscrpljuje u kultu, već se ostvaruje u pravednosti, milosrđu i poniznosti. Vjera i djela čine nerazdvojnu cjelinu – vjera je unutarnji izvor i motivacija, a djela su njezin vidljivi i povijesni izraz. Na taj način proročki tekstovi anticipiraju temeljne postavke socijalnog nauka Crkve, koji će kasnije sustavno povezati vjeru i socijalnu odgovornost.

1.2. Djelotvorna vjera u Novom zavjetu

Dok se u Starom zavjetu vjera očitovala kroz poslušnost Savezu, u Novom zavjetu ona doseže svoju puninu u osobi Isusa Krista. Isusov nauk donosi puninu razumijevanja vjere. Krist ne odjeljuje vjeru od djelovanja, nego ih povezuje u cjelovitu dinamiku ljubavi.[18] U prispodobi o milosrdnom Samaritancu (usp. Lk 10, 25–37) Isus pokazuje da vjera nije ograničena na religiozni ritual, nego se potvrđuje u konkretnom činu milosrđa. Isusova djela ljubavi i milosrđa nisu tek moralni primjer, nego otkrivaju eshatološku snagu vjere koja već sada preobražava svijet. Vjera koja vidi u bližnjemu Krista prepoznaje uskrsnu prisutnost Božjega kraljevstva u svakodnevnom životu. Vjera je odgovor na Božji poziv i istodobno pokretačka snaga djelovanja u ljubavi. Krist ističe da se vjera očituje u poslušnosti, ali i u svjedočanstvu koje proizlazi iz unutarnje preobrazbe.[19]

U Govoru na gori Isus ne suprotstavlja vjeru i djela, nego pokazuje njihovu organsku povezanost. Vjera koja je prožeta Božjom svjetlošću rađa djelima koja tu svjetlost očituju: „Tako neka svijetli vaša svjetlost pred ljudima da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega koji je na nebesima“ (Mt 5,16). Ovdje se „vaša svjetlost“ ne odnosi na ljudsku pravednost, nego na Krista, „Svjetla svijeta“ (Iv 8,12) koji u vjerniku djeluje i po kojem on postaje svjedok Božje dobrote u svijetu.[20] Tako dobra djela nisu čin samopotvrde, nego svjedočan-

[17] Usp. John M. Bracke, Justice in the Book of Jeremiah, *Word & World*, 22 (2002.) 4, 388-391.

[18] Usp. Papa Franjo, *Lumen fidei – Svjetlo vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., 15-18 (u nastavku: *LF*).

[19] Usp. *LF*, 21.; Hrvoje Kalem, Isus Krist – Početnik i Dovršitelj vjere, *Diacovensia*, 26 (2018.) 4, 556-560.

[20] Usp. Nikola Hohnjec, Metaforika svjetlosti u Knjizi proroka Izaije i u staroistočnoj literaturi, *Crkva u svijetu*, 43 (2008.) 3, 365.

stvo vjere koja potječe iz odnosa s Kristom. Ona ne vode k ljudskoj slavi, nego k Božjoj. Na taj se način uspostavlja duboka povezanost između Kristovih riječi i Pavlove teologije: „Ta milošću ste spašeni po vjeri! […] Njegovo smo djelo, stvoreni u Kristu Isusu za dobra djela, koja Bog unaprijed pripravi da u njima živimo“ (Ef 2,8–10). Pavao i Isus govore istim jezikom: vjera koja dolazi od Boga rađa djelima koja vraćaju slavu Bogu. Ona nije aktivizam, nego odraz Božjeg djelovanja u čovjeku. U tom smislu, vjera i djela nisu suprotstavljeni, nego su dvije dimenzije istog otajstva spasenja: unutarnje prihvaćanje Krista i vanjsko svjedočanstvo Božje ljubavi u svijetu.[21]

U tom se svjetlu mogu razumjeti i Isusove riječi o posljednjem sudu, gdje se vjera prepoznaje u ljubavi prema konkretnom čovjeku: „Jer ogladnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnuste me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni.' (…) 'Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!'“ (Mt 25, 35-36.40). Ovim riječima Isus otkriva esenciju djelotvorne vjere: svaka istinska vjera prelazi u djelatnu ljubav prema bližnjemu, osobito prema „najmanjima“, onima na marginama društva.[22] To nije puka etička obveza, nego sakramentalna dimenzija vjere – prepoznavanje Krista u drugome i služenje Njemu u konkretnim djelima milosrđa. Tako se zaokružuje cjelina biblijskog nauka: svjetlost vjere (usp. Mt 5, 16) vodi prema ljubavi koja djeluje (usp. Mt 25, 35–40), a oboje zajedno potvrđuje Pavlovu misao da smo „stvoreni u Kristu Isusu za dobra djela, koja Bog unaprijed pripravi da u njima živimo“ (Ef 2,10). Vjera koja je autentična nije pasivna – ona je dinamična ljubav na djelu, koja prožima čovjeka iznutra i mijenja svijet izvana.[23]

Pavao u Poslanici Rimljanima navodi kako je vjera sredstvo opravdanja: „Smatramo zaista da se čovjek opravdava vjerom bez djelâ Zakona“ (Rim 3, 28). Međutim, to ne bismo trebali shvaćati u smislu da bi vjera bila u suprotnosti djelima, nego kao njihov izvor.[24] S druge strane, u Poslanici Filipljanima navodi kako vjernici trebaju činiti konkretna djela radi spasenja, ali istodobno naglašava kako je to Božje djelovanje u nama (usp. Fil 2, 12-13). Dakle, nismo spašeni po dobrim djelima, nego za dobra djela. Na taj način vjera postaje korijen opravdanja, a djela su njezin plod.[25] Opravdanje je

[21] Usp. Vojko Devetak, Egzistencijalnost kršćanske poruke, 230-231.

[22] Usp. *DCE*, 16-17.

[23] Usp. *LF*, 20-22.

[24] Usp. Ivan T. Blažen, Opravdanje vjerom, sud prema djelima i sigurnost spasenja, *Biblijski pogledi*, 1 (1993.) 2, 202-203.

[25] Usp. Luka Tomašević, Životnost vjere, *Služba Božja*, 30 (1990.) 1, 7.

Božji dar, ali djelotvornost vjere očituje se tek kad taj dar postane pokretač ljubavi. Ipak, kao svojevrsni zaključak Pavlovog shvaćanja odnosa vjere i djela jest da je „vjera ljubavlju djelotvorna“ (Gal 5, 6) jedina istinska vjera, jer pokreće čovjeka na djelovanje iznutra, iz slobode Duha, a ne iz prisile Zakona. Zapravo, punina Zakona jest sama ljubav (usp. Rim 13,9-10).[26]

Ovdje nužno spominjemo apostola Jakova koji u svojoj poslanici, dodatno konkretizira Pavlov nauk i daje svojevrsnu „provokativnu“ definiciju vjere: „Pokaži mi svoju vjeru bez djelâ, a ja ću tebi djelima pokazati svoju vjeru“ (Jak 2, 18). Jakov oštro osuđuje verbalizam i pasivnost: „Ako su koji brat ili sestra goli i bez hrane svagdanje pa im tkogod od vas rekne: ‘Hajdete u miru, grijte se i sitite’, a ne dadnete im što je potrebno za tijelo, koja korist?“ (Jak 2, 15-16). Time se uspostavlja neraskidiva veza između unutarnjeg pristanka i vanjskog očitovanja. Vjera koja ne postaje djelo ostaje neplodna, a djela bez vjere postaju moralizam lišen nadnaravne dimenzije.[27] Dinamika djelotvorne vjere jasno se očitovala u životu prve Crkve: „Svi koji prigrliše vjeru bijahu zajedno i sve im bijaše zajedničko“ (Dj 2,44). Vjera postaje načelo zajedništva i solidarnosti, stvarajući novu društvenu stvarnost u kojoj se evanđelje pretvara u konkretno svjedočanstvo ljubavi.

1.3. Teološka sinteza

Promatrajući cjelinu biblijskog svjedočanstva, postaje jasno da vjera nije statična ideja, nego živi odnos koji se očituje u djelovanju. Od Abrahamove poslušnosti do Jakovljeva poziva na djelotvornu vjeru, riječ Božja otkriva neprekinutu dinamiku: Bog poziva, a čovjek odgovara vjerom koja se utjelovljuje u ljubavi. U Novom zavjetu ta dinamika doseže svoju puninu u Kristu, čija vjera u Oca postaje djelotvorna u potpunom darivanju sebe za druge. Na tom temelju moguće je oblikovati teološku sintezu koja povezuje biblijsku objavu s egzistencijalnim i društvenim dimenzijama vjere u suvremenom svijetu.

Djelotvorna vjera, promatrana u svjetlu cjelokupne biblijske objave, predstavlja dinamičan odnos između čovjeka i Boga u kojemu povjerenje i poslušnost prerastaju u djelatnu ljubav. Egzisten-

---

[26] Usp. Božidar Mrakovčić, „Vjera te tvoja spasila“. Novozavjetni aspekti vjere i spasenja, *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 3, 501; Pero Vidović, Galaćanski sindrom, *Obnovljeni život*, 55 (2000.) 3, 309-311.

[27] Usp. Mato Zovkić, Vjera autora i naslovnika Jakovljeve poslanice, *Vrhbosnensia*, 18 (2014.) 1, 117-119; Franjo Topić, Odgovornost kršćanina u svijetu. Socijalni angažman vjernika u društvu prema kršćanstvu, *Vrhbosnensia*, 4 (2000.) 1, 60.

cijalni odgovor na Božju inicijativu u Starom zavjetu poprima oblik Saveza; vjera stoga nije samo čin predanja već i prihvaćanje obveze u pravednosti i brizi za opće dobro unutar zajednice Izraela. Drugim riječima, vjera nije apstraktno uvjerenje, nego egzistencijalna vjernost Savezu koja se očituje u pravednosti, milosrđu i zauzetosti za slabije. Stoga djelotvornost vjere u Starom zavjetu nalazimo ponajprije u proročkoj i zakonskoj etici. Proroci su neumorno podsjećali da Bog ne traži obrede bez srca, nego pravednost koja spašava živote (usp. Iz 1, 16–17; Mih 6, 8).

U kontekstu Novoga zavjeta ta se poslušnost vjere u punini očituje u nasljedovanju Krista, pri čemu se poslušnost pretvara u *diakoniju* (služenje) i *martyriu* [28](svjedočenje) u svijetu, čime se vjera objavljuje kao snaga koja mijenja društvenu stvarnost.[29] Krist donosi puninu tog razumijevanja: vjera je svjetlo koje proistječe iz Njega – „Svjetla svijeta" (Iv 8, 12) – i koje se ne može sakriti, nego se očituje u dobrim djelima (usp. Mt 5, 16). Ona nije aktivizam, nego odgovor na Božju ljubav; nije sredstvo za samopotvrdu, nego svjedočanstvo Božje dobrote. U Isusovu nauku o posljednjem sudu (usp. Mt 25, 35–40) konkretna djela milosrđa postaju mjesto susreta s Kristom samim: u siromašnima, gladnima i prognanima vjera postaje vidljiva, a ljubav postaje mjerilo istinitosti vjere.

Apostol Pavao daje teološki okvir toj dinamici: vjera opravdava jer nas sjedinjuje s Kristom, ali nas istodobno osposobljava za dobra djela „koja Bog unaprijed pripravi da u njima živimo" (Ef 2, 10). Jakov pak razotkriva svaku ispraznost vjere bez djela, jer vjera bez ljubavi ostaje mrtva (Jak 2, 17–18). Tako se u cjelini biblijskog svjedočanstva pokazuje da su vjera i djela dvije strane istog otajstva: vjera je korijen, djela su plod; jedno bez drugoga ne može opstati.

U konačnici, djelotvorna vjera nije puko moralno zalaganje, nego sudioništvo u Božjem djelovanju u svijetu. Ona je performativna – stvara ono što ispovijeda – jer u sebi nosi snagu Božje ljubavi koja preobražava osobu i društvo. U njoj se spajaju teologija i etika, kontemplacija i djelovanje: čovjek vjeruje Bogu i iz te vjere živi, svjedočeći da je „vjera ljubavlju djelotvorna" (Gal 5, 6).

---

[28] Termine *diakonije* i *martyrije* češće ćemo spominjati u ovom radu. Stoga je vriS jedno ovdje razjasniti da pod *diakoniju* smatramo konkretno življenje vjere u različitim oblicima bratskog služenja i oblicima djelotvorne ljubavi, dok pod pojmom *martyrije* smatramo naviještanje, odnosno svjedočenje vjere riječju, a osobito dijelom, premda ne nužno misleći na mučeništvo kao najizravniji način svjedočenja vjere. Usp. Josip Baričević, Perspektive angažmana vjernika laika u životu i djelovanju naše Crkve, *Bogoslovska smotra*, 57 (1987.) 3-4, 278.

[29] Usp. Mario Cifrak, Posreduje li Božja riječ vjeru i danas?, *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 3, 517.

Vjera koja postaje djelo ljubavi ulazi u središte društvenog života: ona nije samo duhovna kategorija nego i društvena snaga koja preobražava odnose među ljudima. Papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* poziva na „socijalnu ljubav" koja nadilazi privatnu pobožnost i postaje oblik političke i društvene odgovornosti.[30] Time se pokazuje da se autentična vjera ne može zatvoriti u osobnu sferu, nego da ima javnu dimenziju: ona oblikuje kulturu, promiče pravdu i pridonosi izgradnji općega dobra. Prema tome, biblijsko-teološki temelj djelotvorne vjere ukazuje na trostruku dimenziju: osobnu – vjera kao povjerenje i poslušnost Bogu; zajedničarsku – vjera koja se ispovijeda i živi u Crkvi; socijalnu – vjera koja se pretače u djela ljubavi, pravednosti i solidarnosti. U tom trostrukom okviru može se razumjeti i zahtjev Drugoga vatikanskog sabora da vjera ne ostane teorijska ili ritualna, nego da postane „način življenja" koji prožima sve dimenzije ljudske egzistencije – osobnu, obiteljsku, profesionalnu i društvenu. Upravo taj poziv na djelotvornost vjere, shvaćene kao prijelaz od unutarnjeg čina vjere prema njezinu (u)činjenju, čini teološki most prema drugom poglavlju, koje će prikazati kako je Drugi vatikanski sabor obnovio razumijevanje vjere kao snage koja pokreće Crkvu na služenje u svijetu.

2. Drugi vatikanski sabor i novo razumijevanje vjere kao djelovanja u svijetu

Drugi vatikanski sabor (1962. – 1965.) predstavlja jedan od najvažnijih događaja u novijoj povijesti Crkve jer je označio duboku preobrazbu njezina samorazumijevanja i odnosa prema svijetu. U njemu se Crkva otvorila dijalogu sa suvremenim svijetom, osluškujući „znakove vremena", otvorila razgovoru i suradnji sa suvremenim svijetom, svjesna da se evanđeoska poruka mora utjeloviti u konkretnim povijesnim okolnostima.[31] Papa Ivan XXIII., otvarajući Sabor 11. listopada 1962., pozvao je Crkvu da „otvori prozore" i dopusti da u nju uđe „svježi zrak Duha Svetoga".[32] Taj poziv

[30] Usp. Papa Franjo, *Fratelli Tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021., 180-183 (u nastavku: *FT*).

[31] Usp. Drugi Vatikanski koncil, Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 4 (u nastavku: *GS*).

[32] Usp. Papa Ivan XXIII., Gaudet Mater Ecclesia – Raduje se majka Crkva. Govor Svetog Oca Ivana XXIII. u prigodi otvaranja Drugog vatikanskog sabora 11. listopada 1962., *Crkva u svijetu*, 47 (2012.) 4, 531-540.

na *aggiornamento* – obnovu, ažuriranje – nije značio doktrinarnu promjenu, nego obnovu načina izražavanja i djelovanja, kako bi Crkva „odgovorila na znakove vremena" i postala istinsko „svjetlo narodima".[33]

Sabor je donio novi način razmišljanja o vjeri: više nije riječ o isključivo individualnom činu ili privatnoj pobožnosti, nego o stvarnosti koja ima društvenu, kulturnu i povijesnu dimenziju. U tom se kontekstu Drugi vatikanski sabor može tumačiti kao teološki zaokret prema razumijevanju (u)činjenja vjere, jer vjera više nije shvaćena isključivo kao individualni religiozni čin, nego kao javno i društveno odgovorno poslanje Crkve i vjernika u svijetu. Vjera ne udaljava vjernika od svijeta, nego ga upućuje u njegovo središte, da bi ga, u duhu Evanđelja, preobrazila. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* otvara novo poglavlje u razumijevanju odnosa Crkve i svijeta: „Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, ujedno su i radost i nada, žalost i tjeskoba Kristovih učenika."[34] Ovim riječima Crkva jasno izražava svoju solidarnost s čovjekom i njegovom poviješću, stavljajući teološki naglasak s obrane istina vjere na njihovo svjedočenje kroz djelovanje.[35] Vjera stoga postaje snaga koja prožima sve aspekte ljudskog života – osobni, društveni, politički i kulturni.

2.1. Vjera kao životni poziv i djelovanje u svijetu

Drugi vatikanski sabor radikalno produbljuje shvaćanje vjere kao životnog poziva. U dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* Crkva je opisana kao „narod Božji" koji hodi u povijesti, ali ne kao zatvorena struktura. Svi su vjernici pozvani na svetost i djelovanje, ne samo klerici i redovnici: „Svima je dakle jasno da su svi vjernici, bilo kojeg staleža i stepena, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav."[36] Taj univerzalni poziv na svetost ima izrazito društvenu dimenziju: vjera se više ne promatra kao privatna pobožnost ili puki kult, nego kao poslanje unutar svijeta.[37]

---

[33] Usp. Drugi Vatikanski koncil, Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 1 (u nastavku: *LG*); Nediljko Ante Ančić, Kako danas čitati i razumijevati Drugi vatikanski sabor?, *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 674-676.

[34] Usp. GS, 4.

[35] Za konceptualizaciju solidarnosti unutar dokumenta *Gaudium et spes* važni su još sljedeći brojevi: 12, 22, 32 i 45.

[36] *LG*, 40.

[37] Usp. Nediljko Ante Ančić, Uz 40. obljetnicu konstitucije Lumen gentium, *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 4, 455-456.

Ova vizija vjere kao poziva koji obuhvaća svakodnevni život na svojevrstan je način razrađena u dekretu *Apostolicam actuositatem*. Laici, koji žive u svijetu, pozvani su „tražiti kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjoj volji".[38] U ovom dekretu jasno se naglašava da je kršćanski identitet u svijetu konstruktivan i aktivan. On se ne očituje samo u liturgiji i sakramentima već i u načinu rada, odgovornosti, političkom angažmanu i solidarnosti. Laici su pozvani vršiti „apostolat svojom djelatnošću u evangelizaciji i posvećivanju ljudi, u prožimanju i usavršavanju vremenitoga reda evanđeoskim duhom, tako da njihova djelatnost u tom redu očito svjedoči Krista i služi na spas ljudi".[39] Dekret stavlja laicima na srce da taj apostolat vrše svatko prema svojoj ljudskoj i kršćanskoj sposobnosti.[40] Osobito je naglašena kroz tjelesna djela milosrđa: „Svako vršenje apostolata mora izvirati iz ljubavi te odatle crpsti svoju snagu. No neka su djela već po svojoj naravi prikladna da postanu živi izraz same ljubavi."[41] Time se otvara ne samo prostor socijalnog djelovanja, već se ono definira kao esencijalni izraz vjere. U tom smislu, vjera nije privatna dimenzija života, nego snažna etička i socijalna energija koja oblikuje svakodnevne odluke i javni angažman.

Gaudium et spes dodatno proširuje shvaćanje vjere u svijetu: „Vjera prosvjetljuje sve stvari novim svjetlom i objavljuje Božji naum o cjelovitom pozivu čovjeka, te tako usmjerava duh prema rješenjima koja su potpuno ljudska."[42] Vjera je, dakle, svjetlo koje omogućuje da čovjek djeluje u svijetu s puninom dostojanstva, oblikujući odnose i odluke u skladu s Božjom voljom. Kroz ove tekstove Drugi vatikanski sabor daje teološko utemeljenje socijalnom djelovanju laika kao neodvojivom izrazu njihove djelotvorne vjere jer vjera postaje „kvasac" u društvenom „tijestu" (usp. Mt 13, 33).[43]

Značajan doprinos razumijevanju djelotvorne vjere daje i dokument *Ad Gentes*, koji razmatra misijsko poslanje Crkve. Evangelizacija se ne svodi na verbalnu propovijed, nego uključuje životno svjedočanstvo: vjernik je pozvan preobraziti društvene i kulturne uvjete kroz konkretnu prisutnost i ljubav prema bližnjemu. Misi-

[38] Usp. *LG*, 31.

[39] Drugi Vatikanski koncil, Apostolicam actuositatem, Dekret o apostolatu laika, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 2 (u nastavku: *AA*).

[40] Usp. *AA*, 6.

[41] *AA*, 8.

[42] *GS*, 8.

[43] Usp. *LG*, 31; *AA*, 2.

ja Crkve stoga je neposredno povezana s djelotvornom vjerom, koja se očituje u svakoj dimenziji ljudskog života – osobnog, obiteljskog, profesionalnog i društvenog djelovanja.[44]

2.2. Crkva kao subjekt djelotvorne vjere

Crkva sama, kao narod Božji i sakrament zajedništva, po svojoj prirodi jest subjekt djelotvorne vjere. *Lumen gentium* ističe da je Crkva „sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda".[45] Ona je po svojoj naravi djelatna: njezina misija je služenje, a vjera u Crkvi nije pasivna, nego angažirana u svjetlu Evanđelja. *Gaudium et spes* podsjeća da Crkva ne može biti ravnodušna prema stvarima koje se tiču čovjeka, nego je pozvana intervenirati moralno i karitativno kako bi očuvala dostojanstvo osobe. Ona je pozvana prepoznati „znakove vremena" i tumačiti ih u svjetlu evanđelja.[46] To tumačenje nije apstraktno, nego djelatno: Crkva je pozvana intervenirati – ne politički, nego moralno i karitativno – kako bi očuvala dostojanstvo čovjeka.[47] Tako vjera postaje društveno učinkovita kategorija.

Ove dvije dimenzije Crkve imaju snažnu socijalno-etičku implikaciju: Crkva ne postoji radi sebe, nego radi svijeta.[48] Svojim primjerom, ali i svojom službom, Crkva želi posvjedočiti da je Krist došao da bi služio, a ne da bi bio služen. U tom kontekstu Crkva u svijetu svjedoči Krista služeći, a ne tražeći vlastitu slavu. Pravednost i ljubav prema bližnjemu tako nisu dodatak vjeri, nego njezin sastavni dio. *Gaudium et spes* jasno povezuje vjersku i društvenu

---

[44] Usp. Drugi Vatikanski koncil, Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 2-7 (u nastavku: *AG*); United States Conference of Catholic Bishops, *Teaching the Spirit of Mission Ad Gentes: Continuing Pentecost Today*, u: https://www.usccb.org/beliefs-and-teachings/what-we-believe/teaching-the-spirit-of-mission-ad-gentes-continuing-pentecost-today#:~:text=History%20bears%20witne ss%20that%20a,completely%20devoted%20to%20the%20Gospel.%20 (pristupljeno: 17. 11. 2025.).

[45] *LG*, 1.

[46] Usp. *GS*, 1-4.

[47] Usp. Nela Gašpar, Teologija ljudske djelatnosti u Gaudium et spes i poslijekoncilskoj recepciji. Čovjekov udio u oblikovanju svijeta, *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 1, 88-89; Tonći Matulić i Ante Bekavac, Dostojanstvo ljudske osobe prema nauku Drugoga vatikanskog koncila u svjetlu suvremenih kulturalnih dinamika, *Crkva u svijetu*, 58 (2023.) 1, 35-38.

[48] Usp. Rudolf Brajčić, Odnos između Crkve i države, *Obnovljeni život*, 28 (1973.) 2, 113; Anđelko Domazet, Crkva i njezina dosljednost poslanja, *Bogoslovska smotra*, 91 (2021.) 3, 497.

dimenziju: djelotvornost vjere ne mjeri se samo brojem vjernika ili ritualima, nego sposobnošću Crkve i pojedinaca da oblikuju pravednije društvo.[49]

2.3. Od teologije vjerovanja prema teologiji svjedočenja

Jedna od važnih posljedica koncilskog učenja jest prijelaz od teologije vjerovanja prema teologiji svjedočenja.[50] Vjera više nije shvaćena kao izolirana dogmatska istina, nego kao životni stav koji se očituje u djelima. *Gaudium et spes* poziva vjernike da svojim životom svjedoče vjeru koju ispovijedaju,[51] dok *Lumen gentium* ističe kako laici svojim svjedočenjem, životom i djelovanjem preobražavaju svijet iznutra.[52] Ta povezanost između vjerovanja i svjedočenja postala je ključna za razumijevanje Crkve nakon Sabora: vjernik nije pozvan samo da vjeruje, nego da vjeru utjelovljuje u konkretnim situacijama svijeta.

Ovu hermeneutiku poslanja razvili su Pavao VI. te Ivan Pavao II. U apostolskom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangelii nuntiandi* papa Pavao VI. ističe: „Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego učitelje, a ako sluša učitelje, to je zato što su svjedoci.“[53] Na tom tragu Ivan Pavao II. u enciklici *Redemptoris missio* rekao je kako vjera raste kada se dijeli s drugima, čime se potvrđuje da čin vjere istodobno uključuje čin djelovanja.[54] Vjera koja se ne očituje u životu i djelima, ostaje neautentična, dok svjedočanstvo vjere postaje sredstvo preobrazbe svijeta i zajednice.

3. Djelotvornost vjere u hrvatskom društvu od 1965. do danas

U ovom poglavlju rad prelazi iz teološko-biblijske analize u povijesno-pastoralnu primjenu, fokusirajući se na teorijsko promišljanje o djelotvornosti vjere u hrvatskom društvu kroz prizmu socijalnog nauka Crkve i apostolata laika. Prethodna poglavlja pokazala su

---

49 Usp. *GS*, 3, 26-31.

50 Usp. Hrvoje Kalem, Teologija laika – polazeći od prenošenja i priopćavanja vjere, *Vrhbosnensia*, 21 (2017.) 1, 446-451.

51 Usp. *GS*, 43.

52 Usp. *LG*, 31.

53 Papa Pavao VI., *Evangelii nuntiandi – Navještanje evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, 2000., 41 (u nastavku: *EN*).

54 Usp. Ivan Pavao II., *Redemptoris missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*, Kršćanska sadašnjost, 1991.

kako je vjera nerazdvojno povezana s djelima, a ta duboka veza između unutarnje vjere i njezina društvenog izraza čini temelj za razmatranje laičkog angažmana i uloge Crkve u svijetu.

Analiza djelotvornosti vjere u Hrvatskoj od Drugoga vatikanskog sabora do danas zahtijeva povijesno-teološku perspektivu koja uzima u obzir različite oblike (u)činjenja vjere u konkretnim društvenim i političkim okolnostima. Konkretno, ovdje obuhvaćamo tri ključna razdoblja: vrijeme komunizma, razdoblje Domovinskog rata te tranzicijsko-suvremeno doba. Svako od tih razdoblja nosi specifične izazove i prilike za ostvarenje socijalnoga i pastoralnog djelovanja Crkve. Iako empirijsko istraživanje može ponuditi vrijedne uvide, njegova provedba zahtijeva opsežno vrijeme i reprezentativne uzorke te postavlja pitanje mogućnosti mjerljive ocjene duhovnih i etičkih dimenzija vjere. Stoga se ovaj rad usredotočuje na ono što je vidljivo kroz službeni apostolat Crkve, djelovanje laika u društvu te dokumentirane crkvene smjernice i pastoralne inicijative. Takav teorijski pristup omogućuje promišljanje temeljnih načela djelotvorne vjere i socijalnog djelovanja te njihove primjenjivosti u konkretnim društvenim i pastoralnim kontekstima, bez nužnog oslanjanja na statističke ili empirijske studije.

3.1. Vjera u vrijeme komunizma (1965.-1990.)

Razdoblje socijalističke Jugoslavije predstavljalo je izazov za Crkvu jer su društvene i političke strukture ograničavale javno djelovanje vjerskih zajednica.[55] Ukinute su karitativne institucije, zabranjen je rad laičkim vjerničkim udrugama, a vrlo brzo je i predmet Vjeronauka bio izbačen iz škole. Stoga je posebno važan bio naglasak na svjedočanstvu vjere u svakodnevnom životu i solidarnosti među vjernicima, što odgovara duhu Drugoga vatikanskog sabora. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* bila je u tom kontekstu relevantan teološki okvir jer je i pod političkim pritiskom Crkva nastojala promicati dostojanstvo čovjeka i zajedništvo vjernika. Vjernici su bili pozvani živjeti vjernost Kristu i ljubav prema bližnjemu, osobito u okolnostima patnje i nepravde.[56] Ipak, to nije bilo jednostavno s obzirom na represivan stav državne vlasti prema

[55] Usp. Katrin Boeckh, Vjerski progoni u Jugoslaviji 1944.-1953.: staljinizam u titoizmu, *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (2006.) 2, 407-412. Detaljnije o odnosu Katoličke Crkve u Hrvatskoj i socijalističke Jugoslavije vidi: Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.*, Despot Infinitus d. o. o., Zagreb – Slavonski Brod, 2013., 23-161.

[56] Usp. *GS*, 73-76.

Crkvi. Doduše, održavanje Drugoga vatikanskog sabora za Katoličku crkvu u Jugoslaviji bio je važan poticaj za uspostavljanje boljih odnosa s državom jer se, između ostaloga, Crkva opredijelila za razumijevanje društvenih procesa, priznala autonomiju ovozemnih stvarnosti i prihvatila sebe kao čuvara dostojanstva i transcendentnosti ljudske osobe.[57] No ubrzo je taj optimizam splasnuo, a društveno-političke prilike i dalje nisu pogodovale vjernicima, unatoč određenim pomacima 70-ih godina.[58]

Sredinom šezdesetih godina katolički su teolozi na području Jugoslavije ukazivali na negativan stav socijalističkih sustava prema religiji i vjerskim slobodama.[59] U tom razdoblju nastaje *Glas Koncila* (1962.), a nedugo zatim osnovana je izdavačka i nakladnička kuća *Kršćanska sadašnjost* (1968.). Oni su služili kao službeni glas Crkve, prenoseći duh Drugoga vatikanskog sabora i dajući smjernice za praktično življenje vjere. Posebno su se isticali teolozi poput Vjekoslava Bajsića, Josipa Turčinovića, Bonaventure Dude i Tomislava Janka Šagi-Bunića čiji je sveukupni rad imao istodobno teološki i pastoralno-proročki karakter. Zbog djelovanja Crkve mnogi su svećenici završavali u zatvoru. Međutim, povećanjem represije nad svećenstvom stvarao se kontraefekt: utjecaj Katoličke Crkve rastao je među hrvatskim pukom.[60] Veliku važnost u tome imao je i lik Alojzija Stepinca koji predstavlja simbol ili svojevrsno „utjelovljenje" otpornosti hrvatskoga vjerničkog puka prema komunističkoj vlasti. Njegova mučenička smrt koja se dogodila nekoliko godina prije početka Drugoga vatikanskog sabora još je uvijek živjela među narodom. Tako se još jednom pokazalo istinitom Tertulijanova rečenica kako je „krv mučenika sjeme novih kršćana".[61]

Crkvene institucije i pojedinci djelovali su uglavnom kroz neformalnu karitativnu mrežu i obrazovne inicijative, često surađujući s vjernicima u župama kako bi pružili pomoć potrebitima, čime se vjera očitovala u konkretnoj solidarnosti. Ove aktivnosti često nisu bile službeno dokumentirane zbog političkih ograničenja, ali su bile ključne za očuvanje vjerskog života i solidarnosti među vjernicima.

---

57 Usp. Miroslav Akmadža, Pregovori Svete Stolice i Jugoslavije i potpisivanje protokola iz 1966. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, 36 (2004.) 2, 473-503.

58 Usp. Ivan Markešić, Vjera u komunističkome okviru, *Vrhbosnensia*, 17 (2013.) 1, 51-52.

59 Usp. *Isto*, 61.

60 Usp. Gordan Akrap, Mač i štit u rukama partije – represivni sustav u funkciji oblikovanja korpusa javnog znanja, *National security and the future*, 4 (2020.) 11, 190-195.

61 Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 2016, 247.

I u najtežim godinama socijalističkog režima Crkva je osiguravala osnovnu pomoć siromašnima i marginaliziranim skupinama, osobito nezbrinutoj djeci. Ipak, taj je karitativan rad zbog društvenopolitičkog stanja u Hrvatskoj bio više ilegalan nego legalan. Ovdje zasigurno treba spomenuti Jelenu Brajšu koju se zbog humanitarnog rada nazivalo „hrvatskom Majkom Terezijom".[62]

Unatoč ograničenjima Crkva je oblikovala prostor dijaloga s društvom, održavajući moralnu prisutnost i oblikujući društvenu savjest kroz vjersko obrazovanje i pastoralnu skrb. Vjera se tada *u-činila* kroz očuvanje identiteta,[63] kroz odgoj, karitativni rad,[64] kroz svjedočanstvo svećenika i laika koji su u nepovoljnim uvjetima pokazali da se vjera može živjeti bez institucionalne moći. Ovaj oblik djelotvorne vjere u razdoblju komunizma bio je stoga primarno *martyria* (svjedočanstvo), a zatim *diakonia* (služenje) – odabir moralne prisutnosti umjesto političkog utjecaja, čime je Crkva postala glas savjesti i pouzdana točka oslonca za cijeli narod. No treba naglasiti kako je pojam *martyria* u ovom razdoblju poprimao značenje kao u prvoj Crkvi kada su brojni kršćani stradavali zbog svoje vjere. Brojni su kršćani – primarno svećenici i redovnici – u vrijeme socijalističke Jugoslavije svjedočili vlastitu vjeru, makar zbog toga završili u zatvoru ili izgubili život.[65]

---

62 Usp. Stjepan Baloban, Karitativan rad Katoličke Crkve kao ishodište socijalnog rada u Hrvatskoj, *Revija za socijalnu politiku*, 12 (2005.) 3-4, 281-282; Zvonimir Despot, *Friede entsteht im Herzen* (18. 5. 2004.), u: https://www.kirchenzeitung.at/site/archiv/article/33227.html&ts=1763561680569 (pristupljeno: 17. 11. 2025.), Jelena Brajša, Karitas u službi života, *Obnovljeni život*, 27 (1972.) 6, 628-635; Darko Pavičić, *Jelena Brajša: Moja istina o Brezovici, Caritasu i ljubavi prema odbačenoj djeci* (30. 12. 2011.), u: https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/jelena-brajsa-moja-istina-o-brezovici-caritasu-i-ljubavi-prema-odbacenoj-djeci/#google_vignette (pristupljeno: 17. 11. 2025.); Branimir Stanić, *Iz posljednje većeg razgovora pokojne umirovljene ravnateljice Caritasa zagrebačke nadbijsupije Jelene Brajše za Glas Koncila: Majke su nama ostavljale djecu jer su znale da to činimo u Božje ime* (8. 11. 2021.), u: www.glas-koncila.hr/iz-posljednjega-vecega-razgovora-pokojne-umirovlj ene-ravnateljice-caritasa-zagrebacke-nadbiskupije-jelene-brajse-za-glas-koncila-majke-su-nama-ostavljale-djecu-jer-su-znale-da-to-cinimo-u-bozje/ (pristupljeno 17. 11. 2025.).

63 Usp. Andreja Sršen, Katolička crkva u Hrvatskoj na razmeđu tradicionalnosti i modernosti: novi prijepori europske stvarnosti, *Croatica Christiana periodica*, 38 (2014.) 74, 215.

64 Usp. Josip Baričević, Perspektive angažmana vjernika laika u životu i djelovanju naše Crkve, 285-286.

65 Usp. Miroslav Akmadža, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Otokar Krešovani, Rijeka, 2004., 192-199, 316-354.

3.2. Domovinski rat (1991. - 1995.)

Domovinski rat za cjelovitost i neovisnost Republike Hrvatske bio je razdoblje intenzivne društvene krize, u kojem je Crkva igrala ključnu ulogu u očuvanju ljudske solidarnosti i pružanju humanitarne pomoći. U tom kontekstu djelotvornost vjere postala je vidljiva u tri dimenzije: karitativnoj, pastoralnoj i moralno-pedagoškoj. Vjera se *u-činila* kroz konkretne činove ljubavi, često pod teškim i opasnim uvjetima. Primjeri svećenika i redovnica koji su ostali uz svoj narod svjedoče da djelotvorna vjera nije ideologija, nego dar života za druge.

Karitativna dimenzija vjere pokazala se u organiziranoj masovnoj pomoći ratom pogođenim područjima, a da se pri pružanju pomoći nije vodila pitanjem vjere i nacije.[66] U tome je prednjačio Caritas, zajedno sa župnim i redovničkim zajednicama koji je orgaz nizirao humanitarne pomoći, uključujući hranu, lijekove i odjeću, čime je Crkva konkretno svjedočila socijalni nauk o ljubavi prema bližnjemu. Laici su aktivno sudjelovali u prikupljanju i distribuciji pomoći, organiziranju skloništa za prognanike te u rehabilitacijskim i obrazovnim inicijativama za djecu pogođenu ratom.[67] Takva djelovanja predstavljaju konkretno ostvarenje saborskog principa da vjera u laika „prožima vremeniti red evanđeoskim duhom".[68]

Pastoralno, Crkva je pružala duhovnu i psihološku potporu vojnicima, izbjeglicama i prognanicima, naglašavajući važnost oprosta, pomirenja i očuvanja ljudskog dostojanstva. Župnici i pastoralni djelatnici organizirali su molitvene skupine, krizne intervencije u ratnim zonama, duhovne razgovore i pružali sakramente kako bi održali osjećaj zajedništva i nade.

Moralno-proročka dimenzija očitovala se kroz proročki glas kardinala Franje Kuharića, čiji su apeli za mir te pozivi na čovječno postupanje s neborcima, ranjenim vojnicima i zarobljenicima i suzdržanost od osvete imali ključnu ulogu u očuvanju etičkih

---

66 Usp. Agneza Szabo, Društvene i političke okolnosti u doba izlaženja časopisa Život (1919. – 1944.) i Obnovljeni Život (1971. – 2019.), *Obnovljeni život*, 74 (2019.) 5, 643; Ana Thea Filipović, Uključenost i isključenost Crkve te uključenost i isključenost u Crkvi s obzirom na Katoličku crkvu u Hrvatskoj od 1990. godine do danas, *Bogoslovska smotra*, 64 (2014.) 3, 652-653.

67 Usp. *Povijest nastanka i djelovanje Hrvatskog Caritasa kroz 25 godina* (22. 11. 2018.), u: https://ika.hkm.hr/vijes ti/povijest-nastanka-i-djelovanje-hrvatskog-caritasa-kroz-25-godina/ (pristupljeno: 17.11.2025.). O karitativnom crkvenom djelovanju također vidi: Augustin Pavlović, Caritas u jednoj gradskoj župi, *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 3-4, 436-440; Vladimir Stanković, Caritas u zbrinjavanju prognanika i izbjeglica, *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 3-4, 406-413.

68 *AA*, 6.

standarda.[69] Crkva se pritom oslanjala na koncilski nauk o miru: *Gaudium et spes* naglašava da su sve akcije s ciljem istrebljenja čitavih naroda ili manjina zločin.[70] Na taj način Crkva je u jeku ratnog nasilja stajala u obrani dostojanstva svakog čovjeka i humanosti, naglašavajući da se zlu ne smije odgovarati zlom. Vjera se pokazala kao snaga za iscjeljenje društvenih rana, u skladu s temeljnim naukom Ivana Pavla II. da je „čovjek put Crkve"[71] te da je svaki čin milosrđa i svaka riječ nade, posebice u ratnim uvjetima, svjedočila je da je Krist prisutan u povijesti ljudske patnje i dostojanstva.[72]

Posebno je vidljivo kako je vjera bila oslonac u molitvi i osobnoj duhovnosti. Molitva krunice, primjerice, bila je snažan izvor snage i zajedništva za branitelje i civile. Branitelji su često nosili krunicu i molili je na bojištima i u skloništima, a u civilnim zajednicama krunica se molila na trgovima, u crkvama, skloništima i privatnim domovima, za mir, slobodu i pobjedu branitelja. Istraživanja pokazuju da je krunica bila simbol duhovne snage, komunikacije s Bogom i Majkom Božjom te izvor utjehe i nade u najtežim trenucima.[73]

Ovim primjerima jasno se očituje dimenzija djelotvorne vjere: ona nije samo unutarnji čin, nego se pretače u konkretna djela ljubavi, solidarnosti i svjedočanstva, oblikujući moralnu i duhovnu prisutnost Crkve u društvu. Vjera u Domovinskom ratu pokazuje kako se osobna predanost Bogu pretvara u javnu snagu koja spašava i podupire zajednicu, potvrđujući hermeneutičku povezanost između vjerovanja i svjedočenja, kao što ju je naglašavao Drugi vatikanski sabor i pastoralna praksa Crkve u Hrvatskoj.

3.3. Vjera u tranzicijskom razdoblju i suvremenom dobu (od 1996. do danas)

Hrvati su izlazak iz komunizma i socijalističke Jugoslavije doživjeli kao veliko oslobađanje. Crkva se u tom razdoblju pokazala kao pogonska snaga procesa oslobađanja od starog pritiska.

---

69 Usp. Julija Barunčić Pletikosić, Stavovi i djelovanje Katoličke crkve u Hrvatskoj tijekom 1995. (u vrijeme i nakon hrvatskih oslobodilačkih operacija „Bljesak" i „Oluja"), *Časopis za suvremenu povijest*, 47 (2015.) 3, 566-568.

70 Usp. *GS*, 79.

71 Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, 1997., 14 (u nastavku. *RH*).

72 Usp. *RH*, 9-11.

73 Usp. Silvana Burilović, Mladen Parlov, Krunica u Domovinskom ratu znak vjerskog rata ili vjere u ratu?, *Služba Božja*, 53 (2013.) 2, 167-176.

Stoga i ne čudi što je u prvom razdoblju hrvatske samostalnosti vjera brzo došla u središte društva. Na poseban način je u to vrijeme stvoreno pozitivno raspoloženje za razvoj socijalnog nauka Crkve u društvu i u samoj Crkvi.[74] Značenje socijalnog nauka Crkve jest u tome što vjernika potiče da živi vjeru na društveno odgovoran način, da djeluje za pravednost, da oblikuje strukture koje poštuju ljudsko dostojanstvo te da ljubav pretvori u konkretna djela. Bez socijalnog nauka Crkve vjera bi se mogla povući u privatnost, dok s njime postaje transformativna, javna i stvarno djelotvorna.[75] U tom kontekstu Hrvatska biskupska konferencija (HBK) odigrala je ključnu ulogu. Svjesna potrebe za sustavnom edukacijom i primjenom tih načela, HBK je 1996. godine osnovala Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve. Ovaj Centar ima za cilj proučavanje socijalnog učenja Katoličke Crkve, promicanje njegove primjene u Hrvatskoj te doprinos zajedničkom dobru na duhovnom, kulturnom i socijalnoetičkom području. Centar organizira različite aktivnosti, uključujući simpozije, seminare i izdavanje publikacija, kako bi educirao vjernike i širu javnost o važnosti socijalnog nauka Crkve u suvremenom društvu.[76] Također, HBK je aktivno sudjelovala u organizaciji međunarodnih simpozija o gospodarsko-socijalnim izazovima u tranzicijskim zemljama, gdje su sudjelovali predstavnici različitih institucija. U kontekstu odgoja, obrazovanja i formacije za ekumenski i međureligijski dijalog HBK je prepoznala potrebu za odgojem, obrazovanjem i formacijom za ekumenski i međureligijski dijalog, što je nedvojbeno prepoznato i priznato na deklarativnoj razini.

Vjera se u Republici Hrvatskoj još više odjelotvorila kroz karitativan rad u kojem je prednjačio Caritas kao službena humanitarna organizacija Katoličke Crkve u Hrvatskoj. Caritas je na nacionalnoj, biskupijskoj i župnoj razini nastavio s provedbom različitih programa usmjerenih na pomoć socijalno ugroženim skupinama. Jedan od najpoznatijih programa Hrvatskog Caritasa je „Za 1000 radosti", koji je započeo kao predbožićna akcija, a prerastao je u cjelogodišnji program. Ovim programom Hrvatski Caritas nastoji u društvu razviti socijalnu osjetljivost, solidarnost i zajedništvo te ujedno pri-

[74] Usp. Stjepan Baloban, Socijalni nauk Crkve u Hrvatskoj. Katedra socijalnog nauka Crkve, *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 4, 1024-1025.

[75] Usp. Marijana Kompes, *Socijalni nauk Crkve kao nadahnuće i orijentir za djelovanje* (6. 10. 2021.), u: https://hk m.hr/blago-socijalnog-nauka-crkve/socijalni-nauk-crkve-kao-nadahnuce-i-orijentir-za-djelovanje/ (17. 11. 2025.).

[76] Usp. Gordan Črpić, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije, *Revija za socijalnu politiku*, 6 (1999.) 1, 83-84.

kupiti konkretnu pomoć za najsiromašnije obitelji u Hrvatskoj koje teško preživljavaju boreći se s bolesti, nezaposlenosti i oskudicom.[77]

U suvremenom društvu djelotvornost vjere također se ogleda u javnoj prisutnosti i zagovaračkom djelovanju. Crkva promiče ljudska prava, dostojanstvo svakog čovjeka i društvenu pravednost, uključujući zaštitu marginaliziranih i ranjivih skupina.[78] Na taj način socijalni nauk Crkve, utemeljen na dokumentima Drugog vatikanskog sabora i enciklikama, postaje referentna točka za etičku procjenu društvenih procesa i politika, potvrđujući da djelotvorna vjera nije samo privatna nego javna i društvena. Papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* naglašava važnost ljubavi prema bližnjemu, koja se očituje kroz konkretne geste solidarnosti i odgovornosti u svakodnevnom životu. Ova enciklika snažno povezuje vjeru i društvenu odgovornost, ukazujući na to da političko djelovanje i angažman na izgradnji i poboljšanju svijeta proizlaze iz same srži kršćanske vjere.[79]

Primjeri laičkih i institucionalnih inicijativa u suvremenoj Hrvatskoj uključuju: humanitarnu udrugu *Kap dobrote*, projekt *Marijini obroci*, Udrugu *Magis*, Hod za život, 40 dana za život, volonterske inicijative mladih poput Studentskih katoličkih centara, 72 sata bez kompromisa, duhovnih ljetnih kampova za mlade, Hrvatskog nadzemlja i slično, pored već spomenutih projekata Caritasa diljem biskupija. Ove aktivnosti pokazuju kako vjera postaje vidljivo djelo ljubavi i solidarnosti, koje se ne ograničava na privatnu dimenziju, nego oblikuje društvo i javni prostor.[80] Na taj način se nastavlja tradicija *martyrije* i *diakonije* iz prethodnih razdoblja: vjera se i danas „u-činjuje" kroz konkretna djela ljubavi, kroz pastoralnu skrb, obrazovne i socijalne inicijative, te kroz angažman laika u svakodnevnom životu. Time se potvrđuje da *(u)činjenje vjere* ostaje trajni oblik njezine društvene vidljivosti, neovisno o promjenama političkog i kulturnog konteksta. Tranzicijsko i suvremeno doba sto-

---

77 Usp. *Za 1000 radosti*, u: https://www.caritas.hr/programi/za-1000-radosti/ (17.10.2025.). Ostale aktualne programe Hrvatskog Caritasa može se vidjeti na službenoj stranici caritas.hr, kao i programe nad/biskupijskih Caritasa.

78 Komisija HBK *Iustitia et pax* do sada je objavila na desetke takvih izjava i priopćenja. Vidi: https://hbk.hr/tijela/ komisije/komisija-iustitia-et-pax/iustitia-et-pax/ (17. 11. 2025.).

79 Usp. *FT*, 63-68, 71-86, 91-94, 115-117, 166-169, 176-181, 186-189, 231-233, 275-281.

80 O primjerima pastorala na župnoj, biskupijskoj i nacionalnoj razini, zatim redovničkih zajednica i različitih udruga i pokreta vjernika usmjerenih na konkretno djelovanje prema siromašnima vidi: Nikola Vranješ, Hrvatski primjer opredjeljenja za siromašne: socijalni pastoral, *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 611-626.

ga potvrđuje trajnu relevantnost teološkog učenja o djelotvornoj vjeri – vjeri koja je istinska, koja ne ostaje pasivna, nego prožima osobni, društveni i kulturni prostor. Razlika je pak u shvaćanju pojma *martyrije*. Ono i dalje ima značenje svjedočenja vjere u javnom prostoru, ali nema više onoliku snagu zbog izostanka progonitelja te zbog činjenice da je ispovijedanje vjere u današnjoj Hrvatskoj izraz slobode i demokratskog prava.

4. Teološko-socijalna sinteza: Vjera kao kriterij vjerodostojnosti Crkve

Analiza djelotvornosti vjere u hrvatskom kontekstu od Drugoga vatikanskog sabora naovamo potvrđuje da se vjera u svakom povijesnom razdoblju utjelovljuje u služenju (*diakonia*) i svjedočenju (*martyria*). Stoga rad usmjerava pažnju na teološko-socijalnu sintezu: kako vjera, utemeljena na biblijskim korijenima i koncilskoj obnovi, postaje kriterij vjerodostojnosti Crkve u suvremenom svijetu, a osobito u Hrvatskoj?

4.1. Izazovi i nužnost kritičke refleksije

No, prije toga naša analiza djelotvorne vjere mora biti realistična: unatoč brojnim pozitivnim inicijativama, razdoblje od Drugoga vatikanskog sabora do danas u Hrvatskoj je obilježavao i izazov ne-činjenja vjere. U razdoblju komunističke Jugoslavije to se očitovalo u manjku javnog izraza vjere i strahu od represije. Naime, odredbe partijskih kongresa dovele su do opadanja značenja religije i vjerskih zajednica u jugoslavenskom društvu, a mnogi su to prihvaćali radi vlastite egzistencije. Budući da je službena politika socijalističke Jugoslavije promovirala ateizam, ne postoje točni podatci o broju vjernika niti statistika vjerske pripadnosti kako bismo mogli vidjeti je li represivan sustav utjecao i na taj način deklaracije. Umjesto toga, popis stanovništva bilježi samo etnički, a ne vjerski sastav stanovništva, koji uključuje pravoslavce, katolike i muslimane kao većinske vjerske skupine koje su se uglavnom poklapale s etničkima. Ipak, opće je uvjerenje kako je u to vrijeme broj deklarativnih vjernika opadao.[81] Oni koji su ostajali povezani sa Crkvom bili su uglavnom aktivni vjernici, ali u njima nije bila

[81] Kao mjerodavan podatak možemo uzeti izvještaj temeljen na Papinskom godišnjaku iz 1974. i 1984. godine, a u usporedbi s Općim šematizmom Katoličke Crkve u Jugoslaviji iz 1939. godine. U njemu se vidi pad katoličkog stanovništva

prisutna svijest o nužnosti i nezamjenjivosti pastoralnog poslanja laika. Kod onih pak koji su bili aktivni na području djelotvorne ljubavi, taj je angažman u nekim aspektima bio nerazvijen, nesustavan, neredovit i nekoordiniran.[82]

U vrijeme Domovinskog rata ratna razaranja, nasilje i raseljavanje uzrokovali su krize društvene i moralne sigurnosti, dok se vjera u pojedinim trenucima očitovala samo u osobnoj molitvi bez mogućnosti vidljivog djelovanja. Ipak, treba priznati da za ovo razdoblje manjka službenih podataka koji bi nam bili dovoljni za detaljnije kritičko promišljanje o nedostacima djelotvornosti vjere.

Suvremeno je razdoblje u Republici Hrvatskoj obilježeno tranzicijskim procesima, globalizacijom i pojavom novih društvenih izazova. U samostalnoj državi sada je bilo moguće biti slobodan u vjeri i slobodno vjerovati. U duhu te slobode s mnogo optimizma Crkva je sklapala ugovore s državom. Međutim, nedostatak izvanjskih neprijatelja stvorio je okruženje u kojem se izborena sloboda pretvorila u problematičnu slobodu, budući da se tek trebala ostvariti ne samo u institucionalnom smislu već i u smislu mentaliteta ljudi.[83] Osim toga, sekularizacija, individualizam, korupcija, iseljavanje i moralna ravnodušnost postali su nova bojišta vjere. Vjera više nije bila pod pritiskom režima, nego pod pritiskom ravnodušnosti i površnog materijalizma. Moralni individualizam često stavlja osobne interese ispred zajedničkog dobra, slabeći društvenu dimenziju vjere. Konzumerizam i fragmentacija života dovode do slabljenja obiteljskih i župnih zajednica. Kriza prijenosa vjere očituje se u slaboj katehezi, umornim liturgijama, preopterećenom svećenstvu i pasivnosti laika.[84] Na koncu, nalazimo vjeru bez ljubavi – primjerice, deklarativni katolički identitet bez brige za siromašne, migrante i marginalizi-

za 9 %. Vidi: Gabrijel Štokalo, 10 godina naše Crkve u našem svijetu (1974. - 1984.), *Crkva u svijetu*, 20 (1985.), 55-72.

82 Usp. Josip Baričević, Perspektive angažmana vjernika laika u životu i djelovanju naše Crkve, 286-287.

83 Usp. Albert Franz, '… s Bogom svojim preskačem zidine' (Ps 18, 30). Teologija i Crkva u Europi 20 godina nakon pada zida, *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 4, 692-693.
O problemu slobode i njezine neostvarenosti unutar hrvatskog društva smatram korisnim: Ante Vučković, *Neostvarena sloboda. Od pada komunizma do vladavine korone*, Salezijana, 2021.

84 Dio odgovornosti moglo bi se prebaciti na zapreku naslijeđenog mentaliteta iz vremena komunizma u Hrvatskoj. Usp. Vladimir Dugalić, Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povijesno-teološka prosudba, *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 2, 508-513; Vladimir Dugalić, Damir Mravunac, Socijalni nauk Crkve i načelo supsidijarnosti u svijesti hrvatskih građana (i vjernika), *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 4, 826-827.

rane – ugrožava vjerodostojnost Crkve. Istraživanja prvog razdoblja hrvatske samostalnosti pokazuju velik broj samoproglašenih vjernika, ali nisku aktivnu praksu, osobito na području solidarnosti i borbi za život nerođenih, što čini problem takozvanog praktičnog ateizma. Vjera unutar hrvatskog društva tako nije uvijek bila u duhu činjenja: često je bila kulturni kôd bez djelotvornosti.[85] Važnu ulogu u tome imao je (ne)uspjeh socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj, unatoč (ne)dovoljnim pokušajima Crkve u Hrvata da isti nauk promiče i tako oblikuje svijest vjernika.[86]

4.2. Prema vjeri koja preobražava društvo

Ključ za autentičnu vjeru leži u reevangelizaciji kroz svjedočenje.[87] Nova evangelizacija zahtijeva vjerodostojne svjedoke, a ne samo učitelje te pastoralno obraćenje Crkve – prelazak s održavanja struktura na aktivnu misiju.[88] Nadalje, vjeru treba koristiti ne samo u liturgiji kao središtu i vrhuncu života vjernika i djelovanja Crkve nego i izvan nje. Izraz *ite missa est* na kraju liturgijskog slavlja ne označava samo kraj obrednog dijela, već poslanje da Krista – kojeg su vjernici susreli u euharistiji – naviještaju i svjedoče u svakodnevnom životu. Vjera tako treba pomoći u oblikovanju naših svakodnevnih izbora – u ekonomiji, politici, ekologiji i društvenom angažmanu. Djelotvornost vjere očituje se u ljubavi (Gal 5,6), kroz konkretna djela: Caritas, volonterstvo, župne inicijative, ekološke programe, inkluziju marginaliziranih skupina, te kroz laičke pokrete, nove zajednice i inicijative mladih – sve to predstavljaju točke obnove i djelovanja vjere u Hrvatskoj Crkvi.

Autentična vjera, kako je definirana u teologiji Drugoga vatikanskog sabora, zahtijeva dinamičnu preobrazbu koja nadilazi puku pripadnost instituciji i prelazi u aktivno učeništvo. Ovaj put preobrazbe jest egzistencijalni dokaz vjere, te mora proći kroz jasne etape: vjerovanje – življenje – djelovanje – svjedočenje. Vjera koja pre-

---

85 Usp. Stjepan Baloban, Marijana Kompes, Silvija Migles, Kriza solidarnosti i desolidarizacija u hrvatskom društvu, *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 2, 355-384; Stjepan Baloban, Gordan Črpić, Pobačaj i mentalitet u društvu, *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 644-654; Stjepan Baloban, Socijalna (ne)osjetljivost hrvatske Crkve, *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3-4, 657-680.

86 Usp. Vladimir Dugalić, Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povijesno-teološka prosudba, 512-521;

87 Usp. Ivan Pavao II., *Christifideles laici – Vjernici laici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., 33-36.

88 Usp. Papa Franjo, *Evangelii Gaudium – Radost evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015, 14 (u nastavku: *EG*).

obražava društvo zahtijeva temeljito pastoralno obraćenje.[89] Župe stoga ne smiju biti pasivne „sakralne benzinske postaje“ već zajednice formacije i misije, gdje se aktivno njeguje unutarnja veza između istine i ljubavi, vjerovanja i suosjećanja, obožavanja i pravde. Nadalje, kateheza mora nadići usvajanje dogmatskih formula[90] i u potpunosti uključiti socijalni nauk Crkve: vjeru koja traži pravdu, dostojanstvo i brigu za stvoreni svijet.

Na temelju rečenoga možemo konstatirati kako su tri ključne razine na kojima se vjera mora *u-činiti*:

1. Osobna razina: Život svetosti i milosti, utemeljen u molitvi, etici i sakramentima.
2. Zajednička razina: Župne i obiteljske zajednice koje pružaju bratstvo i međusobnu podršku.
3. Društvena razina: Odgovornost u široj sferi društva: politika, ekonomija, znanost i ekologija.

Kako već spomenusmo, papa Pavao VI. u *Evangelii nuntiandi* zapisao je riječi koje su danas možda aktualnije nego ikada: „Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego učitelje; a ako i sluša učitelje, sluša ih zato što su svjedoci.“ [91] I sama Božja poruka ne inzistira toliko na nauci vjere koliko na živom svjedočanstvu i praktičnom činu. Bog se obraća ljudima želeći im priopćiti život, a ne pojmove, odnosno želeći da sudjelujemo u njegovu životu.[92] Vjerodostojnost Crkve ne proizlazi iz njezine organizacije, broja vjernika, nego iz sposobnosti da bude blizu čovjeku, nadasve iz svetosti njezinih članova. Crkva može imati savršenu doktrinu, ali ako nema djela ljubavi, njezino svjedočanstvo postaje prazno. Stoga djelotvornost vjere nije opcija, nego egzistencijalni dokaz vjerodostojnosti Crkve. Ona se očituje kroz vidljiva djela ljubavi, solidarnosti i zauzimanja za opće dobro. To je ujedno i kriterij po kojem se mjeri naša vjera i ljubav prema Bogu. Isusov govor na gori podsjeća nas: „Tako neka svijetli vaša svjetlost pred ljudima, da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega koji je na nebesima.“ (Mt 5, 16). Vjera koja ostaje „mrtva u sebi“, ne ostvaruje svoju puninu. Zato iz čina vjere uvijek mora izrasti praksa vjere – plod ljubavi koja proizlazi iz susreta s Kristom.

---

89 Usp. *EG*, 14.

90 Usp. Josip Baričević, Perspektive angažmana vjernika laika u životu i djelovanju naše Crkve, 287-281.

91 *EN*, 41.

92 Usp. Vojko Devetak, Egzistencijalnost kršćanske poruke, 231.

Zaključak

Provedena teološko-analitička rasprava potvrđuje da se vjera u kršćanskoj tradiciji ne može reducirati na kognitivno prihvaćanje objavljenih istina, nego se mora razumjeti kao egzistencijalni odgovor na Božju inicijativu koji nužno uključuje dimenziju djelotvornosti. Biblijska objava dosljedno povezuje vjeru s praksom ljubavi i odgovornošću prema bližnjemu, čime se djelotvorna vjera uspostavlja kao normativni kriterij autentičnoga kršćanskog života.

Učenje Drugoga vatikanskog sabora dodatno artikulira ovo shvaćanje naglašavanjem društvene, kulturne i povijesne dimenzije vjere. Vjera se pritom ne promatra kao privatni religiozni čin, nego kao stvarnost koja zahvaća cjelinu ljudskog djelovanja te obvezuje Crkvu i vjernike, osobito laike, na aktivnu odgovornost u oblikovanju društvenih odnosa. U tom kontekstu djelotvornost vjere postaje mjerilo vjerodostojnosti crkvenog poslanja u svijetu.

Analiza hrvatskog iskustva od 1965. do danas pokazuje da je recepcija koncilskog nauka o djelotvornoj vjeri bila povijesno uvjetovana i diferencirana. U razdoblju komunističkog režima vjera je primarno funkcionirala kao oblik očuvanja identiteta i implicitnog svjedočanstva. Tijekom Domovinskog rata do izražaja dolazi njezina diakonijska i karitativna dimenzija, dok se u tranzicijskom i suvremenom razdoblju bilježi razvoj institucionalnih i laičkih oblika socijalnog angažmana. Istodobno, uočava se trajna napetost između visoke razine deklarirane religioznosti i ograničenog društveno-transformativnog učinka vjere u području socijalne pravednosti, solidarnosti i strukturalne odgovornosti.

Ovi nalazi upućuju na zaključak da je u hrvatskom kontekstu koncilski ideal djelotvorne vjere djelomično ostvaren, ali nedovoljno integriran u društvenu praksu. Diskontinuitet između ortodoksije i ortopraksije ostaje ključni izazov za vjerodostojnost crkvenog djelovanja. Vjera koja se zadržava na razini kulturne pripadnosti ili javnog diskursa, gubi svoj normativni i transformativni potencijal, dok se njezina autentičnost potvrđuje tek ondje gdje postaje društveno djelotvorna praksa.

Na temelju provedene analize može se zaključiti da djelotvornost vjere nije sekundarna pastoralna kategorija, nego teološki kriterij autentičnosti Crkve i njezina poslanja u suvremenom društvu. Time se otvara prostor za daljnja istraživanja usmjerena na odnos između deklarirane religioznosti i konkretnih oblika društvene solidarnosti, osobito u područjima socijalne isključenosti, migracija i javne odgovornosti Crkve u pluralnom društvu. U tom istraži-

vačkom horizontu vjera se potvrđuje kao dinamična i normativna stvarnost koja svoju vjerodostojnost ostvaruje kroz mjerljive oblike društvene odgovornosti i transformacije.

FROM THE ACT OF FAITH TO THE LIVING OUT OF FAITH: THE EFFECTIVENESS OF FAITH IN CROATIAN SOCIETY AFTER THE SECOND VATICAN COUNCIL

Summary

This paper examines the concept of effective faith as a transition from the "act of faith" – personal, intellectual assent – to the "doing of faith," i.e., its concrete realization in love, solidarity, and responsibility for our neighbour. The first part offers a synthesis of biblical theology of faith: from the Old Testament (Abraham, prophets, the Law) to the New Testament (Jesus Christ, Apostle Paul, James) – demonstrating that faith is not mere acceptance but an existential response that leads to action. The second part discusses how the Second Vatican Council redefined faith as a collective calling – no longer merely private belonging, but a public mission for laity, the Church, and every believer. The third part analyses concrete conditions in which faith in Croatia from 1965 to the present day – through periods of communism, war, and transition – has either manifested or often failed to manifest in real deeds. Examples of institutional charity, volunteer initiatives, and Catholic cultural engagement show that in many cases faith has indeed been alive and active. However, the limits of political regimes, social transitions, and rising individualism point to the dangers of "faith without works". The conclusion asserts that effective faith – faith that is enacted – is the criterion of the Church's credibility in contemporary society: it is not proven by the number of declared believers, but by concrete deeds of love, solidarity, and commitment to the common good.

Keywords: effective faith, Second Vatican Council, laity, Catholic Church in Croatia, charitable action, Catholic